

การศึกษาวิจัยและพัฒนาข้อเสนอเชิงนโยบายในการดำเนินงาน
“ธนาคารเวลา” รองรับสังคมสูงวัยในประเทศไทย

The Research and Development of Time Bank Policy Recommendations
for the Aging Society in Thailand

กุลธิดา จันทรเจริญ¹ เนตร หงษ์ไกรเลิศ²

Kuntida Chancharoen, Nate Hongkraitert

Received March 17, 2020 ; Retrieved May 14, 2020 ; Accepted August 20, 2020

บทคัดย่อ

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงนโยบายและเป็นการวิจัยแบบผสมผสาน มีวัตถุประสงค์ 1) ทบทวนองค์ความรู้งานธนาคารเวลา 2) ถอดบทเรียนการดำเนินงานรองรับสังคมสูงวัย 3) จัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายรองรับสังคมสูงวัย ระยะเวลาตั้งแต่เดือนสิงหาคม - พฤศจิกายน 2561 ขั้นตอนการดำเนินงาน 1) ศึกษาเอกสาร เว็บไซต์ 2) สัมภาษณ์ผู้ประกอบการธนาคารเวลา 3) ลงพื้นที่ภาคสนามศึกษา 4) จัดหมวดหมู่วิเคราะห์เนื้อหา 5) ระดมความคิดเห็นพิจารณาร่างข้อเสนอเชิงนโยบาย 6) จัดทำข้อเสนอเชิงนโยบาย เครื่องมือการวิจัย 1) แบบสำรวจ 2) แบบการสนทนากลุ่ม 3) แบบเก็บข้อมูล กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้ร่วมประชุมงานธนาคารเวลา จัดโดยกรมกิจการผู้สูงอายุ วันที่ 14-15 สิงหาคม 2561 จำนวน 47 โครงการ

ผลการศึกษา 550 เว็บไซต์ พบข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ร้อยละ 46.4 และมีร้อยละ 87.5 สะท้อนงานจิตอาสา โดย 20 พื้นที่ที่มีกิจกรรมจิตอาสา 3 ลักษณะคือ กิจกรรมช่วยเหลือ ร้อยละ 85.0 บริจาคเงินทุน ร้อยละ 50.0 บริจาคสิ่งของ ร้อยละ 55.0 ผลถอดบทเรียน 47 โครงการ พบร้อยละ 23.4 ระบุกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับงานธนาคารเวลา คือ มีกิจกรรมเพื่อสังคม บันทึกความดี/เวลา มีฝาก ถอนเวลา ส่วนองค์ความรู้ธนาคารเวลาพบว่า แนวคิดหลักคือ “เพื่อนบ้านช่วยเพื่อนบ้าน” กฎหลักคือ เวลาของทุกคนมีค่าเท่ากัน คือ 1 ชั่วโมง = 1 เครดิตเวลา ปัจจัยความสำเร็จคือ ผู้นำ คณะทำงานที่มีธรรมาภิบาล ค่านิยมหลัก คือ 1) ทุกคนมีประสบการณ์ที่มีคุณค่าแบ่งปันผู้อื่นได้ 2) เปลี่ยนนิยามของงาน จากสิ่งที่ทำแลกเงิน เป็นแลกเวลา 3) เปลี่ยนการช่วยเหลือจากการถามเป็นอาสา 4) สร้างเครือข่ายสังคมที่เข้มแข็ง 5) เคารพซึ่งกันและกัน และมีความเท่าเทียม

ข้อเสนอเชิงปฏิบัติการได้แก่ 1) จัดคณะทำงานจัดตั้งธนาคารเวลา 2) สร้างการรับรู้ การยอมรับ 3) เตรียมความพร้อม สร้างความร่วมมือ 4) สัมภาษณ์บริบท ทำฐานข้อมูล 5) จัดตั้งคณะกรรมการ 6) จัดตั้งธนาคาร

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต และผู้อำนวยการศูนย์วิจัยเพื่อพัฒนาชุมชน มหาวิทยาลัยสยาม.

Assistant Professor Dr. Master of Public Administration Program, Director of research Center for Community Development, Siam University.

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำ สถาบันพัฒนาสุขภาพอาเซียน มหาวิทยาลัยมหิดล. Assistant Professor Dr, ASEAN Institute for Health Development, Mahidol University.

เวลา 7) รับสมัครสมาชิกจัดกิจกรรมช่วยเหลือ 8) เสริมพลังจิตอาสา 9) ถอดบทเรียน 10) สังเคราะห์บทเรียน รายงานผล

ข้อเสนอเชิงนโยบายรองรับสังคมสูงวัยได้แก่ 1) เตรียมความพร้อมประชากรทุกกลุ่มวัย รับสังคมสูงวัย 2) ระดมพลังจิตอาสาดำเนินงานธนาคารเวลา 3) ขับเคลื่อนงาน “ธนาคารเวลา” ให้เป็นรูปธรรม 4) พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่องาน “ธนาคารเวลา”

คำสำคัญ: ธนาคารเวลา สังคมสูงวัย ข้อเสนอเชิงนโยบาย

ABSTRACT

This research is policy research used mixed methods of data collection. The objectives were (1) to review the knowledge base in applying a time bank (2) distilled lessons learned from agencies implementing programs for aging society (3) to provides policy recommendation. This research was conducted during August to November, 2018. The research was implemented in 6 steps: (1) Review literatures and websites; (2) Survey of experience about time banking; (3) Conduct field-based case studies; (4) Perform content analysis; (5) Conduct brainstorming by using a triangular technique to draft the policy recommendations; (6) Finalize policy recommendations. The data collection tools include: (1) Survey form; (2) Guide for focus group discussions; (3) Data collection form. The target population for the survey includes participants in a workshop on pilot projects in time banking. A total of 47 projects were reviewed.

This study reviewed information from 550 web sites and found that 46.4% had information relevant to a time banking. Of these, 20 projects (87.5%) emphasized the use of volunteerism, and these had elements of: (1) Collaborative assistance (85%); (2) Cash donation-driven (50%); (3) In-kind donation-driven (55%). The findings from lessons learned of 47 projects found that 23.4% had activities which related to a time banking. The core concept of the time bank is “neighbors helping each other.” A key requirement is that the time of each individual be considered equal to each other. That is, one hour = one-time credit (points). Factors behind the success of the time bank approach includes the strong leadership. There should be a good governance, including five attributes: (1) The experience of everyone can be shared with others; (2) The time as a unit of earning money is redefined as time used for volunteering activities; (3) Change in the paradigm of receiving to giving; (4) Strongly social network with sharing and exchange; and (5) There is mutual respect of those involved, and there is equality in order to promote peaceful co-existence.

The operating recommendations for setting up a time bank are: (1) Appoint a task force for setting up the time bank; (2) Inform local residents for their awareness and acceptance; (3) Preparedness and building of a collaborative spirit in the locality; (4) Conduct a survey of the context and create a database; (5) Appoint a time bank board; (6) Establish the time bank; (7) Open the time bank for membership and conduct activities to help society; (8) Promote a volunteer mindset; (9) Extract lessons learned, and conduct monitoring and evaluation; (10) Synthesize the lessons learned and produce progress reports.

The policy recommendations are: (1) Preparedness of the local population in all age groups to accept the situation of the aging society; (2) There should be a mobilization of volunteerism in Thai society to implement the time bank for aging society; (3) There should be advocacy for the time bank approach; and (4) There should be improvements in the infrastructure to facilitate time banks for the aging society.

Keywords: time bank, aging society, policy recommendations

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ด้วยสังคมโลกมีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างประชากร โดยรายงานของกรมกิจการเศรษฐกิจและสังคมแห่งสหประชาชาติเมื่อ 21 มิถุนายน 2561 ระบุว่าปัจจุบันประชากรโลกมี 7,600 ล้านคน และเพิ่มขึ้นเป็น 3,100 ล้านคนในปี 2643 ทั้งนี้ ในปี 2596 จะมีผู้สูงอายุร้อยละ 21.4 ของประชากรทั้งหมด (กรมกิจการเศรษฐกิจและสังคมแห่งสหประชาชาติ, 2560) นั่นคือโลกเดินทางสู่การเป็นสังคมสูงวัย (Aging Society) ตามที่องค์การสหประชาชาติ (United Nations: UN) (ชมพูนุท พรหมภักดี, 2556) กำหนด "สังคมสูงวัย" เป็น 3 ระดับ โดยระดับแรก คือการมีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปมากกว่า 10% ของประชากรทั้งประเทศ

ประเทศไทยได้เข้าสู่การเป็นสังคมสูงวัยตั้งแต่ปี 2548 และปัจจุบันมีผู้สูงอายุ 10.8 ล้านคน (ร้อยละ 16.5 ของประชากรทั้งหมด) ทั้งนี้ ในปี 2559 ผู้สูงอายุหนึ่งในสามมีรายได้ต่ำกว่าเส้นความยากจน บุตรมีสัดส่วนลดลง ผู้สูงอายุต้องอยู่คนเดียว และอยู่ในภาวะพึ่งพิงประมาณ 4 แสนคน และใน 20 ปีข้างหน้าจะเพิ่มเป็น 1.3 ล้านคน มีผู้ป่วยโรคสมองเสื่อมเพิ่มเป็น 1.4 ล้านคน (ปราโมทย์ ประสาทกุล, 2560)

ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงฐานประชากร ส่งผลให้หลายประเทศ รวมทั้งประเทศไทยเตรียมการในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะประเทศญี่ปุ่น ซึ่งมีสัดส่วนผู้สูงอายุมากที่สุดในโลก ได้นำแนวคิด "ธนาคารเวลา" (Time Bank) มาปรับใช้ ทั้งนี้ ธนาคารเวลา มีที่มาจากสหรัฐอเมริกาซึ่งในทศวรรษ 1980 แนวคิดนี้ถูกกำหนดขึ้น เพื่อส่งเสริมให้ชุมชนพึ่งพาตนเอง (Kerry, 2018)

ในประเทศไทย คณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติมีมติเมื่อวันที่ 5 กรกฎาคม 2561 กำหนดให้ธนาคารเวลาเป็น 1 ใน 10 ประเด็นเร่งด่วนด้านผู้สูงอายุปี 2561-2564 (กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2561) ส่งผลให้หน่วยงานภาครัฐ ชุมชน เตรียมความพร้อมให้ชุมชนและท้องถิ่นมีบทบาทพัฒนาสังคมเพื่อดูแลผู้สูงอายุ โดย

การดำเนินงานด้วยกลไกภาครัฐเป็นรูปแบบรัฐสวัสดิการ ส่วนรูปแบบของชุมชนและหน่วยงานอื่น ๆ เป็นไปในลักษณะจิตอาสา ก่อเกิดธนาคารความดี/จิตอาสา กว่า 60 พื้นที่ มีเป้าหมายพัฒนาระบบสนับสนุนและยกระดับจิตอาสา (กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2561) นอกจากนี้ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) โดยกรมกิจการผู้สูงอายุ (ผส.) (กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2561) ได้ระดมความร่วมมือภาคีเครือข่ายประยุกต์ใช้แนวคิดงานธนาคารเวลารองรับสังคมสูงวัย แต่ด้วยเป็นแนวคิดใหม่และเป็นแนวคิดของต่างประเทศ จึงอาจมีบริบทที่แตกต่างจากสังคมไทย และไม่ชัดเจนในการบริหารจัดการ ส่งผลให้มีข้อถกเถียงและการแลกเปลี่ยนที่ยังไม่ตกผลึกที่จะนำไปเป็นมติและแนวทางการดำเนินงาน อาทิ

- 1) สังคมเมืองกับสังคมชนบทมีบริบทที่แตกต่างกัน ธนาคารเวลา ควรมีรูปแบบอย่างไร
- 2) กระบวนการขับเคลื่อน ควรมีการนำร่องหรือกำหนดกลุ่มเป้าหมายหรือไม่
- 3) การเตรียมความพร้อมสังคมให้ตระหนักต่อการเป็นสังคมสูงวัย ควรเป็นอย่างไร
- 4) การศึกษาและถอดบทเรียนการดำเนินงานในพื้นที่ของประเทศไทย เป็นอย่างไร

ดังนั้น เพื่อหาแนวทางรองรับผลกระทบจากการเข้าสู่สังคมสูงวัยของประเทศไทย และการประยุกต์ใช้แนวคิดธนาคารเวลาเป็นแนวคิดใหม่ จึงจำเป็นต้องศึกษาและระดมความเห็นจากเครือข่าย เพื่อร่วมพัฒนาแนวนโยบาย และแนวปฏิบัติการที่เหมาะสมกับบริบทประเทศไทย ผู้วิจัยจึงได้จัดทำโครงการวิจัยและพัฒนาข้อเสนอเชิงนโยบายในการดำเนินงาน “ธนาคารเวลา” รองรับสังคมสูงวัย ขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ทบทวนองค์ความรู้ ประสบการณ์การดำเนินงานที่เกี่ยวกับธนาคารเวลาในต่างประเทศ
2. ศึกษากระบวนการการดำเนินงานของหน่วยงาน/พื้นที่ ที่ได้ดำเนินกิจกรรมรองรับสังคมสูงวัย
3. จัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายรองรับสังคมสูงวัย โดยประยุกต์ใช้แนวคิดธนาคารเวลา

การทบทวนวรรณกรรม

องค์การสหประชาชาติ นิยามคำว่า "ผู้สูงอายุ" คือ ประชากรที่มีอายุมากกว่า 60 ปีขึ้นไป สำหรับประเทศไทย "ผู้สูงอายุ" ตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ.2546 หมายถึง บุคคลซึ่งมีอายุเกินกว่าหกสิบปีบริบูรณ์ขึ้นไปและมีสัญชาติไทย ส่วนคำว่า "สังคมสูงวัย" องค์การสหประชาชาติแบ่งเป็น 3 ระดับคือ (ชมพูนุท พรหมภักดี, 2556)

1. สังคมสูงวัย (Aging society) คือ การมีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปมากกว่า 10% ของประชากรทั้งประเทศหรือมีประชากรอายุตั้งแต่ 65 ปีเกิน 7% ของประชากรทั้งประเทศ
2. สังคมสังคมสูงวัยโดยสมบูรณ์ (Aged society) คือ เมื่อประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปเพิ่มขึ้นเป็น 20% หรือประชากรอายุ 65 ปีเพิ่มเป็น 14% ของประชากรทั้งหมดของประเทศ
3. สังคมสูงวัยระดับสุดยอด (Super - aged society) คือสังคมที่มีประชากรอายุ 65 ปีขึ้นไปมากกว่า 20% ของประชากรทั้งประเทศ

รายงานจากสำนักข่าวเอเอฟพี ระบุว่าจำนวนประชากรสูงอายุจะเพิ่มขึ้นจาก 962 ล้านคนทั่วโลกในปี 2560 เป็น 3,100 ล้านคน ในปี 2643 (กรมกิจการเศรษฐกิจและสังคมแห่งสหประชาชาติ, 2560) และในปี พ.ศ. 2523 - 2593 ทุกประเทศประชากรกลุ่มนี้จะมีอัตราการพึ่งพิงเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง (ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2559) ในประเทศไทยประชากรที่เกิดปี 2506-2526 จะเป็นผู้สูงอายุในอีก 20 ปี ซึ่งจะส่งผลให้สัดส่วนประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปสูงถึงร้อยละ 30 ของประชากรทั้งหมด (ปราโมทย์ ประสาทกุล, 2560) นั่นคือ ประเทศไทยจะเป็น “สังคมสูงวัยระดับสุดยอด” นอกจากนี้ ในปี 2583 ประชากรเด็กจะลดลงเป็นร้อยละ 12.8 ในขณะที่ผู้สูงอายุจะเพิ่มขึ้น เป็นร้อยละ 32.1 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2556)

สภาวะการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ส่งผลกระทบ 5 ประการ (ปัทมา ว่าพัฒนางค์ และคนอื่น ๆ, 2556) ได้แก่ 1) ด้านแรงงาน โดยวัยแรงงานอายุ 20 - 24 ปี มีอัตราเพิ่มลดลงร้อยละ 0.9 ต่อปี ในขณะที่วัยแรงงานอายุ 25 - 39 ปี มีแนวโน้มลดลง เป็นร้อยละ 18.3 ในปี 2583 ส่งผลต่อความต้องการด้านแรงงานของประเทศ 2) ด้านการศึกษา โดยประชากรวัยเรียน 0-21 ปี มีแนวโน้มลดลงเหลือร้อยละ 20.0 ในปี 2583 ทำให้เด็กเข้าระบบการศึกษาลดลงด้วย 3) ด้านสุขภาพอนามัย โรคความเสื่อมถอยของอวัยวะจะเพิ่มขึ้น คนมีอายุยืนยาวแต่เจ็บป่วย ส่งผลให้มีค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพสูงขึ้น 4) ด้านสิ่งแวดล้อม ประชากรอายุ 65 ปีขึ้นไปและอายุ 80 ปีขึ้นไป มีแนวโน้มอาศัยในเขตเทศบาลมากกว่านอกเขต มีการย้ายถิ่น เกิดปัญหามลพิษทางอากาศ น้ำเสีย ขยะมูลฝอย 5) ด้านสวัสดิการ รัฐต้องดูแลคุณภาพชีวิต การมีหลักประกัน การจ่ายเบี้ยยังชีพสูงขึ้น

ประเทศไทยมีการดูแลผู้สูงวัย โดยแนวคิดสวัสดิการผู้สูงอายุ เริ่มในปี 2496 และในปี 2552 มีมติคณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติ กำหนดให้จ่ายเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุที่ไม่ได้รับสวัสดิการหรือสิทธิประโยชน์อื่นใด ต่อมาปี 2555 มีการเปลี่ยนแปลงการจ่ายเบี้ยยังชีพเป็นรายเดือนแบบขั้นบันได ทั้งนี้ ในการประชุมสุดยอดอาเซียนบวกสาม ณ นครเวียงจันทน์ ประเทศไทยได้ผลักดันแถลงการณ์ว่าด้วยการสูงวัยอย่างมีพลัง พ.ศ. 2559 คือ ให้เรื่องการสูงวัยอย่างมีคุณภาพเป็นวาระชาติใน 3 เรื่อง คือ 1) การดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ 2) เพิ่มขีดความสามารถทางด้านเศรษฐกิจ 3) การสร้างสภาพแวดล้อมเป็นสังคมที่ไม่ทอดทิ้งใครไว้ข้างหลัง (ปราโมทย์ ประสาทกุล, 2560) นอกจากนี้ ปี 2561 คณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติมีมติให้ธนาคารเวลาเป็น 1 ใน 10 ประเด็นเร่งด่วนด้านผู้สูงอายุ ปี 2561 - 2564 โดยกระทรวง พม.ได้ดูแลผู้สูงอายุผ่านงานธนาคารเวลา และร่วมมือกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ลงนามบันทึกข้อตกลงร่วมกัน มี 44 พื้นที่นำร่อง (กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2561)

ทั้งนี้ การดำเนินงานดังกล่าว ได้ประยุกต์ใช้แนวคิด ธนาคารเวลา (Time Bank) ซึ่งมีที่มาจากสหรัฐอเมริกา โดยแนวคิดนี้กำหนดขึ้นเพื่อส่งเสริมให้ชุมชนพึ่งพาตนเอง (Kerry, M., 2018) จนกระทั่งในปี 1995 เอดการ์คาห์น (Edgar Cahn) ได้จัดตั้งธนาคารเวลาของสหรัฐอเมริกาขึ้น (Time Banks USA) เพื่อส่งเสริมการจัดตั้งธนาคารเวลาทั่วประเทศ ทั้งนี้ คาห์น (TimeBanks USA. (n.d.). เชื่อว่าธนาคารเวลาจะนำไปสู่ความเท่าเทียมในสังคม เพราะว่า “กฎทอง” (golden rule) ของธนาคารเวลา คือ ทุกชั่วโมงของการกระทำ มีค่าที่เท่ากัน การช่วยเหลือของกิจกรรม 1 ชั่วโมง จะได้รับ 1 คะแนนเท่า ๆ กัน

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงนโยบาย ด้วยรูปแบบการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods) โดยประยุกต์ใช้แนวคิดของ เลวิน (Lewin, K., 1946) ที่ให้ความสำคัญกับการศึกษากลุ่มทำงานและตัดสินใจอย่างมีพื้นฐานเพื่อการเปลี่ยนแปลง ดังนั้น การศึกษาวิจัยนี้ จึงมีกระบวนการสืบค้นความรู้ กระบวนการคิด การเรียนรู้ เพื่อการสังเคราะห์ข้อเสนอเชิงนโยบายที่รอบด้าน โดยวิธีการดังต่อไปนี้

1. แหล่ง/กลุ่มเป้าหมายในการได้มาซึ่งข้อมูลการศึกษา

- 1) แหล่งสืบค้นข้อมูล ได้แก่เว็บไซต์ที่เกี่ยวข้องในประเทศไทยและต่างประเทศ
- 2) ผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้ที่มีประสบการณ์ดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับงานธนาคารเวลา 30 คน
- 3) ผู้แทนพื้นที่ที่ร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการโครงการดำเนินงานธนาคารเวลาพื้นที่นำร่อง จัดโดยกรมกิจการผู้สูงอายุ กระทรวง พม. ระหว่างวันที่ 14-15 สิงหาคม 2561 จำนวน 47 พื้นที่

2. ขั้นตอนการดำเนินงาน มีดังต่อไปนี้

- 1) ศึกษารวบรวมเอกสารข้อมูลทุติยภูมิและบทเรียนที่เกี่ยวข้องกับธนาคารเวลาของต่างประเทศ
- 2) จัดกระบวนการกำหนดประเด็นปัญหา ความต้องการร่วมกับหน่วยงานผู้ใช้ประโยชน์
- 3) ลงพื้นที่ภาคสนามกรณีศึกษา ณ ศูนย์การเรียนรู้ตำบลหนองสาหร่าย อ.พนมทวน จ.กาญจนบุรี
- 4) สัมภาษณ์ประสบการณ์การดำเนินงานพื้นที่นำร่อง 47 โครงการด้วยแบบสำรวจและการสนทนากลุ่ม
- 5) จัดหมวดหมู่ เรียบเรียงผลการศึกษาจากข้อมูลทุติยภูมิและผลการสำรวจ
- 6) วิเคราะห์เนื้อหาข้อมูล สังเคราะห์และจัดทำร่างข้อเสนอเชิงนโยบายเรื่องธนาคารเวลา
- 7) พิจารณาร่างข้อเสนอเชิงนโยบายจากผู้ทรงคุณวุฒิ 30 คนในรูปแบบเทคนิคสามเส้า
- 8) นำความเห็นและข้อเสนอแนะปรับปรุงเป็นข้อเสนอเชิงนโยบาย

3. การสืบค้นข้อมูล มีขั้นตอนในการสืบค้นข้อมูลดังนี้ (Search strategy)

- 1) สืบค้นฐานข้อมูลออนไลน์ในประเด็น 1) กิจกรรมจิตอาสา 2) การดำเนินงานผู้สูงอายุ 3) กฎ ระเบียบ 4) ธนาคารเวลา เริ่มเดือนสิงหาคม-กันยายน 2561 รวม 550 เว็บไซต์
- 2) คำสืบค้นจากฐานข้อมูลออนไลน์ ได้แก่ จิตอาสา กิจกรรมความดี ผู้สูงอายุ สถานการณ์มาตรการการดูแลผู้สูงอายุธนาคารเวลา กฎหมาย เป็นต้น

4. การวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) ประกอบด้วย

- 1) วิเคราะห์ประเภทหน่วยงาน โครงการที่ได้ดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับงานธนาคารเวลา
- 2) วิเคราะห์ความเหมือน และความต่างกันบริบทต่าง ๆ
- 3) วิเคราะห์ ความเป็นไปได้ในการจัดงานธนาคารเวลาและเสนอแนวทางเชิงนโยบาย

ระยะเวลา 4 เดือน ตั้งแต่เดือนสิงหาคม – พฤศจิกายน 2561

ผลการศึกษา

1. ผลการทบทวนองค์ความรู้ ประสบการณ์งานธนาคารเวลาในต่างประเทศ

จากการทบทวนวรรณกรรม “ธนาคารเวลา” ในต่างประเทศ พบว่า มีข้อมูลใน 15 ประเทศ 16 พื้นที่ ได้แก่ 1) สหรัฐอเมริกา 2) สวิสเซอร์แลนด์ 3) สหราชอาณาจักร 4) ไอร์แลนด์ 5) เดนมาร์ก 6) แคนาดา : เมืองออตตาวา 7) แคนาดา : เมืองโตรอนโต 8) สเปน : เมืองบาร์เซโลนา 9) นิวซีแลนด์ 10) ออสเตรเลีย 11) อิสราเอล 12) กัวเตมาลา 13) เซเนกัล 14) อินเดีย 15) เกาหลีใต้ 16) ญี่ปุ่นโดยผู้วิจัย ได้จัดจัดหมวดหมู่ข้อมูลตามหลักการ แนวคิด เป้าหมายหลักตามที่ Edgar Cahn ได้นำเสนอไว้ (ตารางที่ 1) ดังต่อไปนี้

1) **แนวคิด หลักการของ Edgar Cahn** (TimeBanks USA. (n.d.). พบว่า ทั้ง 15 ประเทศ 16 พื้นที่ ประยุกต์ใช้/ยึดหลักการเพื่อนบ้านช่วยเพื่อนบ้าน และค่านิยมหลัก 5 ประการ คือ 1) ทุกคนมีประสบการณ์ที่มีคุณค่า สามารถแบ่งให้ผู้อื่นได้ 2) เปลี่ยนนิยามของงาน จากสิ่งที่ทำเพื่อแลกเงิน เป็นแลกเวลา 3) เปลี่ยนแนวคิดช่วยเหลือจากการถามเป็นอาสา 4) สร้างเครือข่ายสังคมที่เข้มแข็งผ่านการแลกเปลี่ยน 5) เคารพกัน และมีความเท่าเทียม

2) **เป้าหมายหลัก 3 ประการ** พบว่ามี 14 ประเทศ (15 พื้นที่) ยกเว้นประเทศเซเนกัลไม่ปรากฏข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ได้ดำเนินงานภายใต้ **เป้าหมายหลัก 3 ประการ** ได้แก่ 1) การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน 2) ให้บริการประชาชนที่เป็นสมาชิก 3) สร้างความสัมพันธ์กลุ่มสมาชิก เพื่อตอบสนองความต้องการ

3) **กลุ่มเป้าหมายในชุมชน** มี 15 ประเทศ ระบุได้แก่ คนในชุมชน มีเพียงประเทศสวิสเซอร์แลนด์ระบุว่า นอกจากชุมชน ยังดูแลกลุ่มคนผู้สูงอายุ และประเทศญี่ปุ่น ระบุเป็นกลุ่มผู้สูงอายุและกลุ่มผู้พิการ

4) **การบริการ** คือ 1) ให้บริการทั่วไป ตามความต้องการการช่วยเหลือ (15 พื้นที่) 2) บริการทั่วไปและการบริการด้านสุขภาพ (ประเทศสวิสเซอร์แลนด์) 3) การฝึกอบรม การฝึกอาชีพ (ประเทศเซเนกัล)

5) **การบริหารจัดการ** พบว่า มีการดำเนินงาน 6 ประการ ได้แก่ 1) มีคณะกรรมการบริหาร 2) มีผู้ประสานงาน 3) บริหารจัดการผ่านระบบคอมพิวเตอร์ software 4) มีการสื่อสาร เช่น ใช้ e-mail 5) มีกองทุนสนับสนุน 6) กำหนดค่าสมัครการเป็นสมาชิกธนาคารเวลา

6) **การมีค่าสมัครเป็นสมาชิก** พบว่า ประเทศสหรัฐอเมริกา และ สหราชอาณาจักรกำหนดค่าสมัครเป็นสมาชิกธนาคารเวลา ส่วนประเทศที่เหลือ ไม่มีปรากฏการระบุข้อมูลในส่วนนี้

7) **การกำหนดสัดส่วนเวลาการให้บริการ** แปลงเป็นเครดิตคะแนน: 1 ชั่วโมง = 1 คะแนน พบว่า 14 ประเทศ (15 โครงการ) แปลงเวลาการให้เวลาในสัดส่วน 1 ชั่วโมง=1 คะแนน มีเพียงประเทศเซเนกัล ที่ไม่ปรากฏการระบุข้อมูลในส่วนนี้

8) **รูปแบบการฝากเวลา** พบว่า ส่วนใหญ่ (14 ประเทศ 15 พื้นที่) มีการฝากเวลาการให้บริการในรูปแบบ/การบริหารจัดการโดยธนาคารเวลาในพื้นที่ ส่วนอีก 1 ประเทศ ได้แก่ ประเทศสวิสเซอร์แลนด์ ฝากเวลากับบัญชีส่วนบุคคลในระบบประกันสังคม

ตารางที่ 1 สรุปการดำเนินงานธนาคารเวลาของประเทศต่าง ๆ

รายชื่อประเทศที่ ดำเนินการ ธนาคารเวลา	แนวคิด หลักการ ของ Edgar Cahn	เป้าหมายหลัก 3 ประการ	กลุ่มเป้าหมาย ภายในชุมชน	ประเด็น การ บริการ	มีคณะ กรรมกร บริหาร	มีผู้ ประสาน งาน	บริหาร ผ่าน software	สื่อสาร ผ่าน e-mail	มีกองทุน สนับสนุน	มีค่า สมัคร	เครดิต เวลา 1:1	รูปแบบการฝาก เวลา
ประเทศสหรัฐอเมริกา	✓	✓	คนใน ชุมชน	ทั่วไป	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	ธนาคารเวลา
ประเทศสวิตเซอร์แลนด์	✓	✓	คนใน ชุมชน / ผู้สูงอายุ	ทั่วไป / การดูแล สุขภาพ	✓	✓	✓	✓	✓	N/D	✓	บัญชีบุคคล ระบบ ประกันสังคม
ประเทศสหราชอาณาจักร	✓	✓		ทั่วไป	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	ธนาคารเวลา
ประเทศไอร์แลนด์	✓	✓	คนใน ชุมชน	ทั่วไป	✓	✓	✓	✓	✓	N/D	✓	ธนาคารเวลา
ประเทศเดนมาร์ก	✓	✓	คนใน ชุมชน	ทั่วไป	✓	✓	✓	✓	✓	N/D	✓	ธนาคารเวลา
ประเทศแคนาดา :	✓	✓	คนใน	ทั่วไป	✓	✓	✓	✓	✓	N/D	✓	ธนาคารเวลา

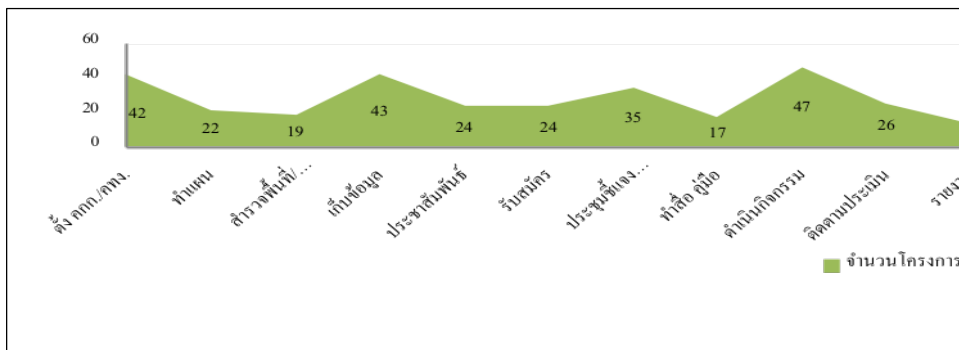
รายชื่อประเทศที่ ดำเนินการ ธนาคารเวลา	แนวคิด หลักการ ของ Edgar Cahn	เป้าหมาย หลัก 3 ประการ	กลุ่มเป้าหมาย ในชุมชน	ประเด็น การ บริการ	มีคณะ กรรมกร การบริหาร	มีผู้ ประสาน งาน	บริหาร ผ่าน software	สื่อสาร ผ่าน e-mail	มีกองทุน สนับสนุน	มีค่า สมัคร	เครดิต เวลา 1:1	รูปแบบการฝาก เวลา
ออตตาวา			ชุมชน									
ประเทศแคนาดา : โตรอนโต	✓	✓	คนใน ชุมชน	ทั่วไป	✓	✓	✓	✓	✓	N/D	✓	ธนาคารเวลา
ประเทศสเปน : บาร์เซโลนา	✓	✓	คนใน ชุมชน	ทั่วไป	✓	✓	✓	✓	✓	N/D	✓	ธนาคารเวลา
ประเทศนิวซีแลนด์	✓	✓	คนใน ชุมชน	ทั่วไป	✓	✓	✓	✓	✓	N/D	✓	ธนาคารเวลา
ประเทศออสเตรเลีย	✓	✓	คนใน ชุมชน	ทั่วไป	N/D	✓	N/D	✓	N/D	N/D	✓	ธนาคารเวลา
ประเทศอิสราเอล	✓	✓	คนใน ชุมชน	ทั่วไป	N/D	✓	N/D	✓	N/D	N/D	✓	ธนาคารเวลา
ประเทศกัวเตมาลา	✓	✓	คนใน	ทั่วไป	N/D	✓	N/D	✓	N/D	N/D	✓	ธนาคารเวลา

รายชื่อประเทศที่ ดำเนินการ ธนาคารเวลา	แนวคิด หลักการ ของ Edgar Cahn	เป้าหมาย หลัก 3 ประการ	กลุ่มเป้าหมาย ในชุมชน	ประเด็น การ บริการ	มีคณะ กรรมก าร บริหาร	มีผู้ ประสา น งาน	บริหาร ผ่าน softwa re	สื่อสาร ผ่าน e-mail	มีกองทุน สนับสนุน	มีค่า สมัคร	เครดิต เวลา 1:1	รูปแบบการฝาก เวลา
			ชุมชน									
ประเทศเซเนกัล	✓	N/D	คนใน ชุมชน	ฝึกอาชีพ	N/D	N/D	N/D	N/D	N/D	N/D	N/D	ธนาคารเวลา
ระเทศอินเดีย	✓	✓	คนใน ชุมชน	ทั่วไป	N/D	N/D	N/D	✓	N/D	N/D	✓	ธนาคารเวลา
ประเทศเกาหลีใต้	✓	✓	คนใน ชุมชน	ทั่วไป	N/D	✓	N/D	✓	N/D	N/D	✓	ธนาคารเวลา
ประเทศญี่ปุ่น	✓	N/D	ผู้สูงอายุ คนพิการ	ทั่วไป	N/D	N/D	✓	อิเล็กทรอนิกส์	รัฐบาล กลาง	N/D	✓	ธนาคารเวลา

2. ผลการศึกษากระบวนการ การดำเนินงานของหน่วยงาน/พื้นที่ รองรับสังคมสูงวัย

โครงการจิตอาสาพัฒนา “ธนาคารเวลา” 47 โครงการ พบว่า ร้อยละ 34.0 ดำเนินการในภาคเหนือ ร้อยละ 29.8 ในภาคกลาง ร้อยละ 12.8 ในภาคตะวันออก ร้อยละ 19.1 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ร้อยละ 2.1 ในภาคใต้และกรุงเทพมหานคร (กทม.)

ทั้ง 47 โครงการ ดำเนินงานเพื่อพัฒนาชุมชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี ภายใต้สังคม การแบ่งปัน มีขั้นตอนการดำเนินงาน ได้แก่ 1) จัดตั้งคณะกรรมการ คณะทำงาน 2) จัดทำ แผนงาน 3) สำรวจพื้นที่/กลุ่มเป้าหมาย 4) จัดเก็บข้อมูล 5) ประชาสัมพันธ์ 6) รับสมัคร สมาชิก 7) ประชุมชี้แจง/อบรม/ดูงาน 8) จัดทำสื่อ คู่มือ กฎเกณฑ์ กติกา 9) ดำเนิน กิจกรรม 10) ติดตามประเมินผล 11) รายงานผล เมื่อจำแนกโครงการพบว่า ร้อยละ 89.3 -91.2 มีจัดตั้งคณะกรรมการ จัดเก็บข้อมูล ร้อยละ 74.5 มีการประชุมชี้แจง เสริม ศักยภาพ ดูงาน อบรม ร้อยละ 55.3 มีติดตามประเมินผล ร้อยละ 51.1 มีประชาสัมพันธ์ เปิดรับสมัคร/คัดเลือกสมาชิก ร้อยละ 46.8 มีทำแผน ร้อยละ 40.4 มีสำรวจพื้นที่/ กลุ่มเป้าหมาย/ข้อมูล ร้อยละ 36.2 มีทำสื่อจัดทำคู่มือ กติกา ร้อยละ 29.8 มีการรายงาน (แผนภูมิที่ 1)

แผนภูมิที่ 1 ร้อยละของโครงการที่ระบุการมีขั้นตอนการดำเนินงานต่าง ๆ

เมื่อเทียบเคียงการดำเนินงาน 47 โครงการ กับแนวคิด ค่านิยม“ธนาคารเวลา” 3 องค์ประกอบได้แก่ 1) เพื่อนบ้านช่วยเพื่อนบ้าน 2) สร้างเครือข่าย 3) การฝากการถอนเวลา พบว่ามีร้อยละ 23.4 ระบุกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับงานธนาคารเวลา³

3. ผลการเสนอความคิดเห็นต่อการดำเนินงาน “ธนาคารเวลา” รองรับสังคมสูงวัย

ผลการการสนทนากลุ่ม ยืนยันความเห็นร่วมในรูปแบบเทคนิคสามเส้า พบว่า ทุกฝ่ายเห็นพ้องใน 6 ประเด็น และมีข้อเสนอแนะ ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการสนทนากลุ่มการกำหนดแนวทางการดำเนินงานธนาคารเวลา

ประเด็น	เห็นด้วยกับ ข้อเสนอ	ข้อเสนอแนะ
ประเด็นที่ 1 กรอบแนวคิด รูปแบบการดำเนินงานธนาคารเวลาดูแลผู้สูงอายุ	/	เปิดโอกาสให้ทุกช่วงวัยได้ทำกิจกรรมครอบคลุม ความต้องการกลุ่มรับบริการ เลือกผลตอบแทนได้ เชิญชวนสมาชิกกลุ่มจิตอาสาทำความดี
ประเด็นที่ 2 กลไกการบริหารจัดการธนาคารเวลา รองรับสังคมสูงวัยของประเทศไทย	/	Man มีคณะกรรมการเป็นคนในพื้นที่ Money สนับสนุนโดยตรงจาก พม. อปท. ภาครัฐ Material มีสถานที่ในพื้นที่ มีการจัดระบบ Management มีผู้จัดการธนาคารเวลา จัดระเบียบสนับสนุน อุดหนุน
ประเด็นที่ 3 ให้บริการผู้สูงอายุผ่านธนาคารเวลา	/	ให้บริการครอบคลุมความต้องการในทุกมิติ 1) ด้าน

³อาจมีโครงการที่มีรูปแบบที่สอดคล้องกับแนวคิดธนาคารเวลามากกว่า 11 โครงการ เนื่องจากการตอบแบบสำรวจอาจไม่ได้ระบุรายละเอียดที่ครบถ้วน หรือผู้ตอบเป็นเพียงผู้แทนผู้ปฏิบัติงานที่แท้จริง

ประเด็น	เห็นด้วยกับ ข้อเสนอ	ข้อเสนอแนะ
		สังคม 2) ด้านสุขภาพ และ 3) ด้านเศรษฐกิจ
ประเด็นที่ 4 การแปลงเวลาเป็นคะแนน	/	ทุกกิจกรรม นับเป็นเวลา 1 ชั่วโมง = 1 คะแนน
ประเด็นที่ 5 การบันทึกเวลา	/	ได้หลายรูปแบบ ขึ้นกับพื้นที่ ยึดหลัก “ความเข้าใจ”
ประเด็นที่ 6 ตัวอย่างสมุดบันทึกเวลา	/	มีชื่อข้อมูล วัน เดือน ปี ที่ทำ กิจกรรม ชื่อ-สกุลผู้รับบริการ การให้บริการ จำนวนชั่วโมง การฝาก การถอน ผู้รับรอง

4. ผลจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายรองรับสังคมสูงวัย โดยประยุกต์ใช้แนวคิดธนาคารเวลา

ผู้วิจัย ได้นำข้อมูลจากการศึกษามาวิเคราะห์ถึงความเป็นไปได้ในรูปแบบ SWOT Analysis สะท้อนจุดแข็ง (Strengths) จุดอ่อน (Weaknesses) โอกาส (Opportunities) ภาวะคุกคาม (Threats) เพื่อนำไปสู่การวางแผนเชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติการ ดังแผนภูมิที่ 2

แผนภูมิที่ 2 การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และภาวะคุกคาม

ผู้วิจัยได้จัดทำร่างข้อเสนอ สู่เวทีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นด้วยกระบวนการเทคนิคสามเส้าและสังเคราะห์ข้อเสนอเชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติการ ดังต่อไปนี้

ข้อเสนอเชิงนโยบาย

ข้อเสนอที่ 1 เตรียมความพร้อมประชากรทุกกลุ่มวัย รับสถานการณ์สังคมสูงวัย

- 1) กรมประชาสัมพันธ์ นำเสนอแนวคิดธนาคารเวลา สร้างความตระหนักเตรียมความพร้อมของประชากร ในการเข้าสู่สังคมสูงวัยผ่านการนำเสนอสื่อทุกช่องทาง
- 2) หน่วยงานทุกภาคส่วนได้แก่ กระทรวง พม. กระทรวงศึกษาธิการ (ศธ.) กทม. กระทรวงมหาดไทย (มท.) กระทรวงสาธารณสุข (สธ.) กระทรวงแรงงาน (รง.) อปท. และหน่วยงานภาคเอกชน ผนึกสร้างความรู้ ความเข้าใจประชาชนในพื้นที่ ทุกกลุ่มวัยรับรู้สถานะสังคมสูงวัย รวมทั้งเข้าใจในแนวคิดธนาคารเวลา

ข้อเสนอที่ 2 ระดมพลังจิตอาสาในสังคมไทยดำเนินงานธนาคารเวลารองรับสังคมสูงวัย

กระทรวงพม. โดย กองกิจการอาสาสมัครและภาคประชาสังคม เป็นหน่วยงานหลักประสานหน่วยงานต่าง ๆ ศึกษา เชื่อมโยง จัดทำฐานข้อมูลจิตอาสาในประเทศไทย

- 1) ส่งเสริมให้เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การช่วยเหลือสังคม และการเสริมพลังจิตอาสา ให้เกิดเครือข่ายสังคมที่เข้มแข็ง ตามแนวคิดธนาคารเวลา
- 2) สร้างมาตรการจูงใจ ให้จิตอาสาเป็นสมาชิกธนาคารเวลา โดยนำเสนอแบบอย่างที่จะท่อนความสำเร็จ การเชิดชูเกียรติ การได้รับผลตอบแทนในรูปแบบเวลา

ข้อเสนอที่ 3 ขับเคลื่อนการดำเนินงานธนาคารเวลา รองรับสังคมสูงวัยให้เป็นรูปธรรม ระดับนโยบาย

- 1) กระทรวง พม. ในฐานะกระทรวงหลักบูรณาการความร่วมมือกับกระทรวง สธ. กระทรวง มท. กระทรวง ศธ. กระทรวงการคลัง (กค.) กระทรวงยุติธรรม (ยธ.) กระทรวงแรงงาน (รง.) กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม (ดท.) กระทรวงพาณิชย์ (พณ.) กรมประชาสัมพันธ์ (กปส.) สำนักงานตำรวจแห่งชาติ (สตช.) กทม. สสส. สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) จัดตั้งกลไกกลางในการขับเคลื่อนเชิงนโยบาย (ธนาคารเวลาชาติ) ติดตาม กำกับ และสนับสนุนการดำเนินงานธนาคารเวลา

2) กลไกกลาง ฯ ส่งเสริมการบริหารจัดการ การจัดข้อมูล ซอร์ฟแวร์ แนวทางคู่มือ ที่เป็นมาตรฐานและพื้นที่ประยุกต์ใช้ เฝ้าระวัง ติดตาม ถอดบทเรียนในพื้นที่

ระดับหน่วยงานและพื้นที่

3) สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด (พมจ.) ร่วมกับ ศพส. 12 แห่งเป็นกลไกขับเคลื่อนระดับจังหวัด บริหารจัดการทางวิชาการ ประสานงาน เผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ ร่วมวางแผนในพื้นที่ รวมทั้งหนุนเสริม ติดตาม เสริมศักยภาพ

4) ให้อปท.กับหน่วยงานในพื้นที่ จัดตั้งกลไกระดับพื้นที่ ศึกษาความเป็นไปได้ในการจัดตั้งธนาคารเวลา และพัฒนาแผนในพื้นที่ที่พร้อม ภายใต้การมีส่วนร่วมและความต้องการของประชาชน ในรูปแบบการช่วยเหลือเพื่อนบ้านช่วยเพื่อนบ้าน

5) รูปแบบการจัดตั้งธนาคารเวลาในพื้นที่ ให้เป็นไปในลักษณะเครือข่ายสาขา มีกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การเชื่อมโยงข้อมูล การสร้างเครือข่ายที่เข้มแข็ง

ข้อเสนอที่ 4 พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อดำเนินงานธนาคารเวลารองรับสังคมสูงวัย

1) กำหนดคุณสมบัติ มาตรฐานของบุคลากรประจำธนาคารเวลาในทุกระดับ อย่างน้อย ประกอบด้วยผู้จัดการ ผู้ประสานงาน โดยการคัดเลือกจากสมาชิกในพื้นที่

2) งบประมาณธนาคารเวลา สามารถระดมการสนับสนุน และสร้างการมีส่วนร่วมจากภาคีเครือข่าย อาทิ การบริจาค การมีแหล่งทุนสนับสนุน การคิดค่าสมัครสมาชิก

3) วัสดุ อุปกรณ์ สถานที่จัดตั้งธนาคารเวลา ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานในพื้นที่ ทั้งนี้ ระบบการจัดการข้อมูลซอฟต์แวร์ต่าง ๆ ให้กระทรวงพม. ร่วมกับ กระทรวง ดท. พิจารณาใช้รูปแบบจากต่างประเทศ และหรือพัฒนารูปแบบที่เหมาะสม

4) พัฒนารูปแบบการจัดการที่เป็นมาตรฐาน และพื้นที่ที่สามารถประยุกต์ใช้

ข้อเสนอเชิงปฏิบัติการ

ขั้นตอนที่ 1 จัดให้มีคณะทำงานเตรียมการจัดตั้งธนาคารเวลาในพื้นที่
ประกอบด้วยคนในพื้นที่ที่มุ่งมั่น มีจิตอาสา เป็นแกนนำเตรียมความพร้อม

ขั้นตอนที่ 2 สร้างการรับรู้ การยอมรับของสังคม ชุมชนในพื้นที่ ด้วยการ
รณรงค์ทำความเข้าใจ รับรู้การเข้าสู่สังคมสูงวัย รวมทั้งเข้าใจแนวคิด หลักการธนาคารเวลา

ขั้นตอนที่ 3 เตรียมความพร้อม สร้างความร่วมมือในพื้นที่ ด้วยการบูรณาการ
ความร่วมมือกับหน่วยงานทุกภาคส่วน สร้างร่วมจัดตั้ง และสนับสนุนด้านต่าง ๆ

ขั้นตอนที่ 4 สสำรวจบริบท จัดทำฐานข้อมูล ทั้งในมิติกลุ่มเป้าหมาย ผู้รับบริการช่วยเหลือ ปัญหา ความต้องการและผู้ให้บริการช่วยเหลือที่เป็นจิตอาสา

ขั้นตอนที่ 5 จัดตั้งคณะกรรมการธนาคารเวลา ซึ่งควรประกอบด้วยหน่วยงานบุคคลในพื้นที่เพื่อเป็นกลไกในการบริหารจัดการ สร้างการมีส่วนร่วมพัฒนาต่าง ๆ

ขั้นตอนที่ 6 จัดตั้งธนาคารเวลา ควรกำหนดสถานที่ตั้งของธนาคาร ที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือหน่วยงานในพื้นที่

ขั้นตอนที่ 7 เปิดรับสมัครสมาชิกและดำเนินกิจกรรมช่วยเหลือสังคม

ขั้นตอนที่ 8 เสริมพลังจิตอาสา ให้มีศักยภาพเพิ่มเติม และสอดคล้องกับปัญหาความต้องการของผู้รับบริการในพื้นที่ โดยจัดการอบรม การดูงาน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้

ขั้นตอนที่ 9 ถอดบทเรียน ติดตาม ประเมินผลแบบเสริมพลัง ร่วมกับทุกกลุ่มเป้าหมาย เพื่อสะท้อนผลการดำเนินงาน และเป็นการติดตาม เสริมพลังซึ่งกันและกัน

ขั้นตอนที่ 10 สังเคราะห์บทเรียน รายงานผลการดำเนินงาน ไปยังธนาคารสาขาในแต่ละระดับ

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

ประเทศไทยได้เข้าสู่การเป็นสังคมสูงวัย จากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร และจะเป็นสังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ เมื่อสัดส่วนผู้สูงอายุ 60 ปีขึ้นไปสูงถึงร้อยละ 20 ในอีกไม่ถึง 20 ปีข้างหน้า ส่งผลกระทบต่อประเทศทั้งด้านแรงงาน การศึกษา สุขภาพอนามัย สิ่งแวดล้อม รวมทั้งสวัสดิการต่าง ๆ คณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติมีมติให้ธนาคารเวลาเป็น 1 ใน 10 ประเด็นเร่งด่วน ด้านผู้สูงอายุปี 2561-2564 กระทรวง พม. และภาคีเครือข่าย ได้ขับเคลื่อนงานธนาคารเวลารองรับสังคมสูงวัยแต่ด้วยความไม่ชัดเจนในบทเรียนและแนวทางการดำเนินงานซึ่งประยุกต์ใช้แนวคิดจากต่างประเทศ จึงมีการพัฒนาโครงการวิจัยและพัฒนาข้อเสนอเชิงนโยบายในการดำเนินงาน “ธนาคารเวลา” รองรับสังคมสูงวัยในประเทศไทยขึ้น นำไปสู่การเรียนรู้ประสบการณ์การดำเนินงานธนาคารเวลารองรับสังคมสูงวัยของต่างประเทศ และเกิดการสังเคราะห์ข้อเสนอเชิงนโยบาย 4 ประการ ได้แก่ 1) การเตรียมความพร้อมประชากรทุกกลุ่มวัย รับสถานการณ์สังคมสูงวัย 2) การระดมพลังจิตอาสาในสังคมไทยดำเนินงานธนาคารเวลารองรับสังคมสูงวัย 3) การขับเคลื่อนการดำเนินงานธนาคารเวลา รองรับสังคมสูงวัยให้เป็นรูปธรรม ด้วยการจัดตั้ง

กลไกระดับชาติ และระดับท้องถิ่น หนุนเสริมการดำเนินงาน 4) การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อดำเนินงานธนาคารเวลารองรับสังคมสูงวัย รวมทั้ง มีข้อเสนอเชิงปฏิบัติการ 10 ขั้นตอนคือ 1) จัดให้มีคณะทำงานเตรียมการจัดตั้งธนาคารเวลาในพื้นที่ 2) สร้างการรับรู้การยอมรับของสังคม ชุมชนในพื้นที่ 3) เตรียมความพร้อม สร้างความร่วมมือในพื้นที่ 4) สำรวจบริบท จัดทำฐานข้อมูล 5) จัดตั้งคณะกรรมการธนาคารเวลา 6) จัดตั้งธนาคารเวลา 7) เปิดรับสมัครสมาชิก ดำเนินกิจกรรม 8) เสริมพลังจิตอาสา 9) ถอดบทเรียน ติดตามประเมินผลแบบเสริมพลัง 10) สังเคราะห์บทเรียน รายงานผล

ทั้งนี้ ด้วยการศึกษาวิจัยนี้ เป็นการศึกษาบทเรียนการดำเนินงานธนาคารเวลาจากต่างประเทศ เพื่อขับเคลื่อนธนาคารเวลารองรับสังคมสูงวัยในประเทศไทย ดังนั้น ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป จึงควรมีการศึกษาวิจัยเชิงลึก สะท้อนบทเรียนการดำเนินงานในประเทศไทย เพื่อนำไปสู่การสร้างมาตรฐาน แนวทางรองรับธนาคารเวลารองรับสังคมสูงวัยที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทยต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กรมกิจการผู้สูงอายุ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2561, 17 พฤษภาคม). การประชุมหารือแนวทางการดำเนินงานธนาคารเวลา. (อัดสำเนา)

กรมกิจการผู้สูงอายุ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ “.....”. (2561, 6 มิถุนายน). เอกสารประกอบการประชุมแนวทางการดำเนินงานธนาคารเวลา. (อัดสำเนา)

กรมกิจการผู้สูงอายุ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ “.....”. Kick Off การให้เงินสงเคราะห์เพื่อการยังชีพแก่ผู้สูงอายุที่มีรายได้น้อย ผ่านบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ และการขับเคลื่อนการดำเนินงานธนาคารเวลาสำหรับการดูแลผู้สูงอายุของประเทศไทย. (2561, 15 สิงหาคม) (คำกล่าวรายงาน). (อัดสำเนา)

กรมกิจการเศรษฐกิจและสังคมแห่งสหประชาชาติ. (2560). ยูเอ็นเผยประชากรโลกใกล้แตะหมื่นล้านคนในอีก 33 ปี อินเดียจ่อแซงจีนขึ้นอันดับ 1. มติชน ออนไลน์.

สืบค้น 5 กรกฎาคม 2561, จาก

https://www.matichon.co.th/foreign/news_587481

ชมพูนุท พรหมภักดี. (2556). การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุของประเทศไทย. สืบค้น

5 กรกฎาคม 2561, จาก

http://library.senate.go.th/document/Ext6078/6078440_0002.pdf

ปราโมทย์ ประสาทกุล. (2560). สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ.2559. นครปฐม:

สถาบันวิจัยประชากรและ สังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.

ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สำนักงานปลัดกระทรวงพัฒนาสังคมและ

ความมั่นคงของมนุษย์. (2559). ประชากรผู้สูงอายุอาเซียน เอกสารประมวลผล

ด้านสถิติสังคม. สืบค้น 29 ตุลาคม 2561, จาก

http://pathumthani.dop.go.th/download/knowledge/knowledge_th_20170707092742_1.pdf

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2556). การคาดประมาณ

ประชากรประเทศไทย พ.ศ.2553-2583. สืบค้น 15 มิถุนายน 2561 จาก

<http://social.nesdb.go.th/social/Portals/0/Documents/ก ำ ร ค ำ ด ประมาณ%20e-book.pdf>

Kerry, M. (2018). History of the international timebank movement.

Retrieved from <https://www.archcare.org/community-resources/timebank/history-timebank-movement>

Lewin, K. (1946). Action research and minority problems. Journal of Social Issues, 2,

34-46. Retrieved from [https://sci-hub.tw/10.1111/j.1540-](https://sci-hub.tw/10.1111/j.1540-4560.1946.tb02295.x)

[4560.1946.tb02295.x](https://sci-hub.tw/10.1111/j.1540-4560.1946.tb02295.x)

TimeBanks USA. (n.d.). About timebanks. Retrieved from

<https://timebanks.org/timebanksusa/>

TRANSLATED THAI REFERENCES

Department of Elderly Affairs, Ministry of Social Development and Human Security.

(2018, 17 May). Meeting to discuss the guidelines for time banking operations. (Copy)

Department of Elderly Affairs, Ministry of Social Development and Human Security

(2018, 6 June). Documents for the meeting on the guidelines for time bank operations. (Copy)

Department of Elderly Affairs, Ministry of Social Development and Human Security (2018, 15 August). Kick Off event on subsistence subsidy for low-income elderly through the use of the state welfare card and advocating for the time bank operations for elderly care in Thailand. (Event report) (Copy)

Chompoonut Phromphak (2013). Entering the aging society of Thailand.

Retrieved 5 July 2018 from

http://library.senate.go.th/document/Ext6078/6078440_0002.PDF

Pramote Prasartkul. (Editor) (2017). Situation of the Thai elderly 2016, Nakhon Pathom: Institute for Population and Social Research, Mahidol University.

United Nations Department of Economic and Social Affairs. (2017). UN estimates that the world population will reach 10 billion people in 33 years; India

will overtake China to become the most populous nation. (2017, 22 June). Matichon Online. Retrieved 5 July 2018 from

https://www.matichon.co.th/foreign/news_587481

Information and Communication Technology Center Office of the Permanent Secretary

for Social Development and Human Security. (2016). ASEAN Elderly Population Social Statistics Document. Retrieved 29 October 2018 from

http://pathumthani.dop.go.th/download/knowledge/knowledge_th_20170707092742_1.Pdf

Office of the National Economic and Social Development Board. (2013). Estimations of The Thailand population: 2010-2040. Retrieved 15 June 2018 from

<http://social.nesdb.go.th/social/Portals/0/Documents/ก ำ ร ค ำ ด ประมาณ%20e-book.pdf>